

-dora. *Espadal*.

Per a l'eina de fusta, semblant a una espasa d'amp-la fulla, per espadar el lli i el cànem, el terme més estès dialectalment sembla ser *espadella* [1437], mot, però, que també s'ha usat en altres sentits: 'la palmeta del mestre de minyons' (BDLC x, 171), 'la fusta que porta el collaró dels animals a la part de davant (en llaurar o tirar el carro)' tort. (*asp.*, BDC III, 86) i molts altres parlars del Migjorn; planta [espècie de gladiol], Cavanilles (*Obs. R. de Val.* II, 324); per a la del cànem o lli també s'han usat altres formacions anàlogues, com *espadi* a Xàtiva, *espadadora*, si bé aquesta és més aviat la post davant la qual espaden el cànem (1497, *DAG.*), altr. dita així mateix *espadella* cap a Girona. *Espadell*. *Espadella*, -*ellada*, -*ellador*.

Espadard peix, formació més estesa en llengües germanes, calcada pertot, segurament del fr. ant. *espaart*, que era adj. amb diversos valors, i que fou adaptat també com a port. i cast. *espadarte* [c. 1400]. *Espadanya* 'typha latifolia' i altres plantes [DFa., molt menys vivaç en cat. que en cast., si bé en tenim un testimoni del S. XIV; veg. però, sobretot DCEC II, 380b55-381a20]; tant o més usat (almenys en el segle XIX) en cat. que en cast. és el terme arqueol. *campanar d'espadanya* [1905, Bulbena; Vogel].

Espatotxi, m. 'persona de molta vivor' [1839, Lab.]: «lo qui ab astúcia i manya persuadeix lo que d'altre modo no 's podria, *alpargatilla*, versutus assentator; qui per rahó de la experiència sab executar molt bé les coses»; terme molt segle XIX, que a princ. del nostre segle sentíem encara a dir els qui ara som vells, a bastantes bandes, sobretot a gent d'edat, però amb matis més o menys irònic (sovint indulgentment pejoratiu), molt freqüent en Pitarra: «com que era un *espatutxi* / cap dona l'havia agafat / y quedant-se soltè així / vivia ditxós allí / ---» (*Faust, Gatades* II, 300); «—¿Com és, pare, que 'l sol era més xic a muralla de mar ---? —Jo no he sabut què contestar --- quan te dic qu'és un *espatutxi!*», Pons i Mass. (*La Colla del C.*, XVII, 265). Amb tendència a usar-lo en frases on la categoria gramatical és ambigua i podria ser adj.: «—Ca noy! / a mi no m'agafes. / —Per què? —Ets massa *espatutxi!*», Pitarra (*Ous del dia, Gat.* I, 256), des d'on arribava ocasionalment a fer-se adj. de dues terminacions: «tenia una amiga, qu'era --- una criada molt viva y *espatutxina*, ab qui ho consultava tot», Feliu i Codina (*La Dida*, a. 1875, p. 35). *AlcM* ho dóna com a usual a Emp., Osona i Lluçanès, *DAG.* a Camprodon.

El Dicc. Aguiló, edicions tardanes del Lab., Vogel, etc. li donen de més a més el sentit d'«espada-chín» (*espatatxi* admès per a això *DOrt.*), i de fet el mot es degué pendre d'una variant dialectal de l'it. *spadaccino* 'home destre en el maneig de l'espasa, i que n'usa amb qualsevol ocasió' [en it., des de princ. S. XVI] i adaptat també pel fr. *spadassin*, cast. *espadachín* [1609], però aquest apareix primer com a mot de germania: «-ines: rufancillos» (Hidalgo, 1609), matis que marca la mateixa tendència que dominà més en el mot nostre; la forma catalana sembla manllevada

del sicilià o napolità (amb llur -t- conservad.), i és probable que ja es vagi pendre en aquelles terres en el S. XVI o abans, si bé sotmès a la influència de l'it. *fantoccino* «giovinotto vano nel vestire» (Petr.), diminutiu de *fantoccio* 'maniquí; babarota amb què hom juga, etc.', mots que també varen passar al francès, etc. (*fantocbe*, *fantassin*); *espatatxinar*.

Cultisme botànic: *Espata*.

LLISTA CORRELATIVA DE DERIVATS I COMPOSTOS:

espadar, *espadella*, *espadat*, *Barranc d'Espada*, *Coma l'Espada*, *Font Espadera*, *Serra d'Espadà*, *Spatamala*, *Castellsespa*, *Torre de l'Espasa*, *St. Salvador de les Espases*, *Rocha de Spaa*, *Lo Roc de l'Espasa*, *l'Espasa*, *espada*, *espadat* (veg. supra), *espadaada*, *espasada*, *esparar*, *espasella*, *espasell*, *espasença* f., *aranya espasença*, *espasencs*, *espaser*, *espadi*, *espaseria*, *espaseta*, *espasi*, *espasina*, *espasina*, *espasilla*, *espasista*, *espasolt*, *espasot*, *espasota*, *espader*, *espadera*, *espadar* tr., *espadada* 'cavar el terreny', *espadador* (agent), *espadiar*, *espadaner*, *espadaner*, *espadador*, *espadadora*, *espadal*, *espadella* (veg. també supra), *espadi*, *espadadora*, *espadell*, *espadella* (veg. supra), *espadellada*, *espadellador*, *espadard*, *espadanya*, *campanar d'espadanya*, *espatotxi* m., *espatotxi* adj., *espadatxi*, *espatatxinar*.

ESPASME, 'contracció involuntària d'algun múscul o fibra', pres del ll. *spasmus*, i aquest, del gr. *σπασμός* 'convulsió, espasme', derivat de *σπῶω* 'jo arrenco, estiregasso'. □ 1.ª doc.: 1460, JRoig.

«Lo pobrellet, pres-lo l'espasme, / barretcs, asme, / alferecia, epilepsia / ---» (*Spill*, 5245); també en altres diversos exs. de la fi i de mitjans del S. XV (veg. la cita de la *Cirurgia* de Cauliac, *DBal.* i *AlcM*, etc.). Verdaguer l'usà des de l'escalaborn de l'*Atl.*: «llavors al gran incendi, rabent endressa 'ls passos, / rogenic damunt los núvols vehent-lo crestejar, / y ohint-hi plors y xiscles, fica-hi los nusos brassos / fent als pastors y pobles d'espasma tremolar» (I, 42d), grafia que suscità un consell del seu revisor MilàF: «aunque en latín era *spasma* y *spasmus*, en catalán parece más usado *espasme*» i així ho imprimí Mn. Cinto quan sortí l'obra el 1877-8. Aquesta paraula, amb tot i que conserva sempre la seva aura erudita, també des d'antic anà entrant en la zona crepuscular entre els mots savis i els hereditaris, si bé a costa de sofrir-hi diverses alteracions de forma (per a la més considerable, amb escapçament de la inicial, com en fr. *pâmer*, veg. DCEC PASMO).

Altres es fan sentir també en formes catalanes, com *espalme* i *espaume*. Això ja es documenta en llatí vulgar, *spaumus* en la *Mulomedicina Chironis* (c. 400 d. C.), *spalmus* en les traduccions d'Oribasi (Ss. V-VI), i Niedermann, que s'ocupà insistentment d'aquestes qüestions,¹ després de mostrar que d'ací vénen les diverses formes romàniques, suggereix que el canvi de la consonant es deu a un encreument que hi hagué en llatí vulgar amb el gr. *παλμός* 'sotragada, palpita-ció'; sense negar-ho Jud (*Rom.* XLIV, 122) li recordà, però, el cas semblant de l'oc. ant. *fantauma* i fr. *fantôme* que suposen una base *FANTAGMA en lloc del